

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2006-02-01

UDK 811.163.6'27'282(497.4-16)

KONVERGENCA V GORENJSKIH KRAJEVNIH GOVORIH V LIPNIŠKI DOLINI

Jožica ŠKOFIC

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
SI-1001 Ljubljana, Novi trg 4
e-mail: guzej@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V prispevku je s pomočjo glasoslovne, oblikoslovne in besedne analize posnetih narečnih besedil govorcev različnih starosti predstavljeno spreminjanje krajevnih govorov v Lipniški dolini na Gorenjskem, ki ima za posledico povečanje podobnosti ali celo sovpadanje določenih jezikovnih pojavov oz. jezikovno konvergenco. Razlogi za konvergenco v teh gorenjskih govorih so prikazani tudi s sociolingvistično metodo.

Ključne besede: jezikovna konvergenca, gorenjsko narečje v Lipniški dolini, dialektologija, sociolingvistika

CONVERGENZE NELLE PARLATE LOCALI DELLA GORENJSKA NELLA VALLE DEL FIUME LIPNICA

SINTESI

L'articolo, con l'ausilio dell'analisi fonetica, morfologica e lessicale delle registrazioni delle parlate dialettali, proprie dei parlanti di diverse fasce di età, presenta i cambiamenti dei dialetti nella valle del fiume Lipnica nella regione Gorenjska. Le manifestazioni più evidenti sono l'aumento delle somiglianze o addirittura il collimare di determinati fenomeni linguistici, siamo quindi testimoni di una convergenza linguistica. I motivi per la convergenza di queste parlate vengono analizzati anche con il metodo sociolinguistico.

Parole chiave: convergenza linguistica, dialetto della valle del Lipnica, dialettologia, sociolinguistica

UVOD – O GOVORNH SKUPNOSTIH IN JEZIKOVNI KONVERGENCI

V članku so predstavljeni krajevni govori v Lipniški dolini na Gorenjskem oz. jezikovna konvergenca med njimi. Ta je v največji meri posledica vedno tesnejše zemljepisne in kulturne povezanosti med posameznimi kraji in njihovimi prebivalci, saj je gospodarski in družbeni napredek zadnjih desetletij pomenil tudi vedno več stikov med njimi, zato pa tudi vedno večje zблиževanje med posameznimi krajevnimi govori.

Sociologi družbeno skupnost utemeljujejo s teritorialnimi, tj. zemljepisnimi, sociološkimi in/ali psihološko-kulturnimi dejavniki. Prvo definicijo jezikovne/govorne skupnosti je zapisal Bloomfield leta 1933 in po njem ta zajema ljudi, ki se sporazumevajo v istem jeziku ali eni od njegovih različic (torej v istem jezikovnem kodu). To definicijo so kasneje dopolnjevali še drugi jezikoslovci, predvsem sociolingvisti; tako je npr. Hymes jezikovno/govorno skupnost opredelil kot skupnost, ki ne le pozna oz. uporablja neki jezikovni kod za sporazumevanje, ampak predvsem obvlada tudi pravila za govorjenje in pravila za interpretacijo govora. Meje posameznih govornih skupnosti so pravzaprav težko določljive, saj so v okviru večjih skupnosti lahko tudi mnoge manjše, določene z različnimi spremenljivkami, npr. s starostjo, spolom, poklicem in z izobrazbo, pa tudi z raso, vero, razredno pripadnostjo ipd. svojih članov. Pri raziskovanju govora (tudi narečja oz. krajevnega govora) neke take skupnosti je tako pomembno ob ozko jezikoslovnih dejstvih upoštevati tudi družbene dejavnike, ki določajo posameznega govorca (ali skupino/skupnost) v določenem govornem položaju (ali govornem okolju). Po novejših ugotovitvah sociolingvistov je poznavanje družbenih pravil, ki določajo delovanje posamezne govorne skupnosti, in znanje jezika za uspešno sodelovanje v taki skupnosti temeljno – prav tako pa je potrebno tudi medsebojno sprejemanje/dojemanje posameznikov kot delov te skupnosti. To je npr. posebno pomembno tudi za dialektološko raziskovanje "na terenu", pri katerem je za uspešno komunikacijo in posredno za zapis kakovostnega narečnega gradiva pomembno najti predvsem pristen/neizumetničen stik z narečnimi govorniki, ki (po dosedanjih raziskovalskih izkušnjah) ne sprejemajo niti pretirano knjižnega/zbornega govora raziskovalca niti njegovega umetnega prilagajanja/približevanja govoru (tj. narečju) informantov.

Konvergenca (< lat. *konvergens*, *con-*, *vergere* 'nagniti se') pomeni 'približevanje, istosmernost', v lingvistiki pa ta termin označuje 'spremembo v jeziku, ki ima za posledico povečanje podobnosti ali celo sovpadanje določenih jezikovnih pojavov ali jezikov' (VST, 2002, 610; Toporišič, 1992, 86). Konvergenca je eden od osrednjih pojmov dveh jezikoslovnih teorij – kontaktne lingvistike in teorije komunikacijske prilagoditve/CAT – Communication accommodation theory (Niedzielski/Gi-

les, 1996, 333). Kontaktni lingvisti predpostavljajo, da konvergirajo jeziki – zanimajo jih jezikovne spremembe zaradi izposojanja ali interferenc, ki so posledica stika med dvema jezikoma. Zagovorniki teorije komunikacijske prilagoditve/CAT pa menijo, da konvergirajo bilingvalni govorniki, ki so člani govornih skupnosti v stiku (prek njih pa se spreminjajo tudi jeziki). Njihova teorija temelji na načelih komunikacije – če naj do uspešne komunikacije v kontaktni situaciji sploh pride, se mora vsaj eden od sogovorcev prilagoditi s spremembo svojega jezikovnega koda – na katerega pa (vsaj v začetku) vpliva struktura starega/prvega jezikovnega koda. Na način/tip sprememb po Thompson-Kaufmanu vpliva t. i. intenzivnost kontakta, tj. njegovo trajanje in številčnost populacije, ki jo zajema. Medosebno jezikovno oz. komunikacijsko približevanje v pomembnih socialnih mrežah pa je tisto, ki vodi od individualne do kolektivne konvergenca v govoru (Coupland-Giles). Medtem ko po Labovu na govorčevo izbiro jezikovnega koda najbolj vpliva (ne)formalnost govornega položaja, pa po Gilesu (in drugih zagovornikih teorij SAT – Speech accommodation theory 'teorija govornega prilagajanja' in CAT) ta izbira temelji bolj na (pod)zavestni pozitivni ali negativni reakciji na govor sogovorca oz. tudi na govorčevem predvidevanju, kako bo sogovorec/naslovnik sposoben razumeti sporočilo. Konvergenca je tako v teoriji komunikacijskega prilagajanja razumljena kot strategija, s katero se govorniki jezikovno, izgovorno, pa tudi neverbalno prilagajajo svojim sogovornikom. Bolj ko je za govorca pomembno, da ga bo naslovnik razumel (če je od tega npr. odvisen njegov obstoj), večja je njegova potreba po jezikovnem prilagajanju in konvergenca.

Po drugi strani pa lahko konvergenca vodi tudi k izgubi osebne/lokalne/nacionalne identitete, drugi člani skupnosti jo lahko razumejo tudi kot nekakšno izdajstvo/odločitev govorca za izstop iz te skupnosti, medtem ko je odločitev za vztrajanje v določenem jezikovnem kodu (torej proti konvergenca) lahko tudi znak solidarnosti s skupnostjo – jezikovna identifikacija je namreč lahko pomemben znak pripadnosti določeni govorni skupnosti. S tem je povezano tudi konvergenca nasprotno poudarjanje govornih/jezikovnih razlik med posameznimi govorniki oz. govornimi skupnostmi – divergenca.

KRAJEVNI GOVORI V LIPNIŠKI DOLINI

Lipniška dolina med Jelovico in Savo v občini Radovljica na Gorenjskem je skupnost, ki je bila v svoji zgodovini vedno del neke širše skupnosti, a hkrati od nje tudi ločena. Upravno in cerkveno je bila vedno tesno povezana z Radovljico in zgornjo Gorenjsko na eni strani ter s škofjeloškim gospostvom in Selško dolino na drugi. Gre za dolino, ki je na prvi pogled odmaknjena od glavnih prometnih poti, a je bila zaradi železarstva vedno tesno povezana s sosednjimi pokrajinami in sve-

Sl. 1: Nace in Mihaela Blaznik iz Krope z učenci iz OŠ Staneta Žagarja Lipnica.

Fig. 1: Nace and Mihaela Blaznik from Kropa with the pupils of the Lipnica Stane Žagar Primary School.

tom. Prav železarstvo pa je tem krajem stoletja omogočalo tudi večjo upravno samostojnost, kot so jo imele sosednje vasi. Poleg tradicionalno kmečkih vasi so tu torej tudi stara (pol)industrijska središča (Kropa, Kamna Gorica), ki so že stoletja nudila delo ne le domačinom, ampak tudi mnogim priseljencem – nekoč predvsem iz bližnjih hribovskih naselij nad Selško dolino in oddaljenih razvitejših železarskih središč (npr. na Koroškem), v desetletjih po drugi svetovni vojni pa tudi delavcem iz vse Slovenije in nekdanjih jugoslovanskih republik. Vse to je seveda sooblikovalo tudi gorenjsko narečje v Lipniški dolini, kjer pa se posamezni krajevni govori v marsičem še vedno razlikujejo med seboj.¹

V Lipniški dolini je poleg tipičnega zgornjegorenjskega govora (npr. v Lipnici, v Kamni Gorici in na Dobravah ter v Podnartu, na Češnjici in Ovsišah) mogoče slišati tudi posebni krajevni govor v Kropi,² medtem ko so npr. v govoru Rovt že opazne značilnosti sosednjih (prehodnih) gorenjsko-rovtarskih govorov. Domačini seveda zelo dobro slišijo razlike med krajevnimi govori in zlasti starejši znajo samo po slušnem vtisu krajevno umestiti posameznega govornika. Tako je npr. informantka Vera Jerala, po domače *Kášovčova* s Češnjice, l. 2000 o razlikah med njenim in kroparskim govorom povedala:

"*Krò:par pogà:rkje, mì: pa nè:. Mì: 'tud nì:smo na 'lə govò:rlə, smo zmè:rej na 'və. Pa səm velí:k bva ŷ Krò:p, prá:ujo, da j vó:da, pa na vé:m! Tò: 'jes nì:səm pərné:sva s Krò:pe, da p pogà:rkvova. Tò: dobé:dən nì:, pa so blə s Čè:šənce šè: pa šè: ŷ Krò:p.*"

Zavest o pripadnosti (geografski, sociološki in jezikovni) lokalnim skupnostim je v teh krajih zelo močna, kar se izraža tudi z mnogimi šalami, vzdevki ipd. na račun sosedov.³ Predvsem Kroparji veljajo v dolini za izrazite posebnosti – in sicer ne samo zaradi slušnega vtisa njihovega krajevnega govora, ampak predvsem zaradi njihovega pogleda na svet in načina delovanja. Če veljata Kropa in Kamna Gorica kot večni tekmiči za najvišji ugled v dolini po eni strani za razvitejši središči doline, so sosednje vasi, predvsem tiste bolj oddaljene od državne ceste, za mnoge domačine še vedno primer nekoliko tradicionalnejšega, celo staromodnega kmečkega sveta (predvsem Rovte in Jamnik). Do leta 1957, ko so v Lipnici zgradili skupno osnovno šolo za vso dolino, so lokalno/krajevno pripadnost poleg farnih meja in precejšnje socialne enotnosti znotraj posameznih vasi krepile tudi meje šolskih okolišev, saj so imele vse krajevne skupnosti tudi svoje osnovne šole, nadaljnje izobraževanje pa je bilo do sredine 20. stoletja še redko.

1 O gorenjskem narečju in krajevnih govorih v Lipniški dolini je objavljenih že nekaj razprav – o tem v literaturi.

2 O njem je največ pisala J. Škofic.

3 Taki sta npr. šali o Parletovem Francetu in verigarju iz Krope, pa tudi "vražza", da pogrkovanje povzroča kroparska voda (Škofic, 2001b).

Podoba teh krajev se je v zadnjih letih seveda močno spremenila, saj so tu le še redke domačije, ki se preživljajo samo s kmetijstvom, vaščani, različnih poklicev in stopenj izobrazbe, pa se večinoma vsakodnevno vozijo na delo in v šole v različne kraje po Gorenjskem do Ljubljane. Kljub temu in kljub močnejšim doseljevanjem v zadnjih desetletjih pa so domačini še vedno veliki "lokalpatrioti" in še vedno zavestno razlikujejo med "pravimi" domačini in priseljenci.⁴ Ta zavest, ki se odraža tudi v rabi jezikovnega različka, ki je navadno prav posamezni krajevni govor, je posebno močna pri najstarejši generaciji, ki je odraščala še v tradicionalnem svetu z manjšimi možnostmi za medsebojno komunikacijo preko meja posamezne lokalne skupnosti (ljudje, stari nad 50 let). Govorci srednje generacije, stari od 25 do 50 let, večinoma bolj ali manj zavestno razlikujejo med posameznimi govornimi položaji in rabijo različne jezikovne kode pri sporazumevanju z različnimi sogovorci – razlikujejo predvsem med uradnimi in neuradnimi govornimi položaji in sogovorci, ki so jim čustveno blizu ali pa ne (pri tej generaciji je močan vpliv na odnos do narečja imela šola, ki je rabo te socialne zvrsti odklanjala in jo označevala kot negativno, manjvredno in popolnoma neprimerno za javno rabo). Jezikovne razlike med najmlajšimi narečnimi govorniki (šolajoča se generacija) iz različnih krajev v dolini pa so kljub spremenjenemu odnosu šole in tudi medijev do narečij in njihove rabe že precej manjše, čeprav se tudi nekateri izmed njih še zavedajo različnih slušnih vtisov med posameznimi krajevnimi govori. Pri tej generaciji sicer še vedno gorenjsko govorečih narečnih govorcev je raba krajevnih besednih dialektizmov, pa tudi nekaterih izrazitejših glasoslovnih krajevno omejenih narečnih pojavov zadržana predvsem za komunikacijo s starejšimi sorodniki – medgeneracijsko posredovanje narečja je tudi tu še precej močno.

Anketa, ki so jo o rabi krajevnih govorov med sošolci izvedli člani narečjeslovnega krožka⁵ v OŠ Staneta Žagarja v Lipnici spomladi 2005, pa je pokazala, da osnovnošolci razlikujejo ne le svojo gorenjščino od slovenskega knjižnega jezika, ki se ga učijo v šoli, ampak tudi nekatere krajevne govore med seboj – najbolj drugačen od drugih se jim zdi kroparski govor, med ostalimi pa ne razlikujejo. Za izrazito kroparsko sicer navajajo le "pogrkovanje", zanimivo pa je, da kot kroparski zaradi celotnega slušnega vtisa označujejo tudi govor nekaterih sošolcev, ki ne pogrkujejo več –

kroparski se jim enostavno zdi "način, kako se pogovarjajo med seboj".⁶ Bolj kot krajevna opredelitev govora se jim zdijo pomembne generacijske razlike – tako vedo, da njihovi stari starši (pa tudi nekateri starši v medsebojni komunikaciji ali komunikaciji s starejšimi in z vrstniki, ki so jim čustveno blizu) govorijo nekoliko drugače kot oni, pri tem pa izpostavljajo predvsem "govorjenje na v" (švapanje) in besedje, ki izginja iz njihove aktivne rabe, čeprav ga mlajši večinoma še razumejo, ter nekatere komunikacijske zakonitosti (češ, s starejšimi se moramo pogovarjati drugače kot z vrstniki – babici ali učitelju npr. ne morem reči, da "gnoji", če govori kaj, kar mi ni všeč, tudi besedo "itak" npr. starejši razumejo in rabijo drugače kot sedanji najstniki). Tako se njihove ugotovitve na neki način skladajo z ugotovitvami jezikoslovcev teoretikov, ki sklepajo, da je slovnica (morfologija in skladnja) tisti jedrni podsistem jezika, ki je bolj neprepusten za interference in tako manj spremenljiv kot npr. glasoslovje in besedje.

METODA

V tej raziskavi se (ob pragmatiki) srečujeta (vsaj) dve jezikoslovni disciplini: dialektologija, ki jo zanima govor/narečje t. i. "idealnih" narečnih govorcev, in sociolingvistika, ki jo zanima vsa pisanost govornih položajev, tudi med "neidealnimi" govorniki. Narečje, ki je (tako Ripka, 2002, 11, 79) zemljepisno in (deloma) funkcijsko omejena jezikovna zvrst s stabilno strukturo, v kateri spontano komunicira avtohtono prebivalstvo nekega območja, in je kompleksna jezikoslovna, zgodovinska in sociolingvistična kategorija, je v tej raziskavi zajeto ne le z "idealnimi" avtohtonimi narečnimi govorniki starejše generacije, ampak tudi z narečno govorečimi osnovnošolci, katerih starši so domačini, ki še aktivno govorijo gorenjščino. "Neidealni" pa so informanti mlajše generacije, srednješolci in osnovnošolci, katerih vsaj eden od staršev ni domačin in torej ne govori gorenjskega narečja oz. katerega od raziskovanih krajevnih govorov, v raziskavo pa so zajeti, da bi se ugotovilo, kako (če sploh) se posamezni krajevni govori (morda tudi zaradi mešanja prebivalstva) medsebojno zbližujejo, kar se morda odraža tudi v medgeneracijskih razlikah v govoru prebivalcev Lipniške doline. Razvoj narečij je namreč podvržen različnim vplivom, tako zunajjezikovnim kot znotrajjezikovnim, na njihov konvergentni razvoj pa med drugim vplivajo tudi druge

4 Med priseljenci razlikujejo celo med tistimi, ki so priženjeni/primoženi, in tistimi, ki so tja prišli zaradi dela ali so si zemljo/hišo/stanovanje kupili. Pravi Kropar je tako npr. le tisti, ki ima tu družinske korenine, o lokalni pripadnosti pa ne odloča več niti (ne)znanje krajevnega govora – podobno se npr. razlikujejo tudi starejši *Blejci* od priseljenih *Blejčanov*.

5 Člani krožka pod vodstvom Jožice Škofic (J) v letih 2003 do 2005 so (bili) Erazem Dolžan (E), Matjaž Finžgar (F), Mojca Škofic (Mo), Katarina Šlibar (Ka), Klara Škriba (K) in Maša Žbontar (M). Njihov projekt *Od imena do zgodbe* je glavni vir narečnih besedil, predstavljenih v tem članku.

6 Tudi dialektologi pri klasificiranju posameznih narečij poudarjajo pomen t. i. splošnega slušnega vtisa.

jezikovne zvrsti, med njimi najbolj knjižni jezik medijev, šole, strok.

Da bi ugotovili, kako se spreminjajo posamezni krajevni govori, smo posneli in zapisali pripovedi narečnih govorcev različnih starosti, jih jezikovno analizirali in primerjali med seboj.

Zapisi posnetkov govornjenih narečnih besedil starejše generacije

Vida Finžgar (Zgornja Dobrava):

Pó: i pa só:sed dé:lou kár:ste, Jú:rjoučou, ot 'təlx Já:meza, recí:mo, s'tar s'tar stríc, kár:ste i dé:lou. Pó: i pa é:dən xó:du ə: en tá:k je biu, né: b ré:kla, da i be-rá:ču, samó: za štà:mpərle i pró:su, a'ne. Pa i šu naprė:i ot xí:še do xí:še, pa i dól, pa i 'kəšne dərvá: nacé:pu, pó: i pa 'šu 'kele k Jú:rjouč, se vé:š, ké: i pər Jú:rjouč ta stà:ra bā:ita.

(Ja, tam kjer so Žibertovi doma.)

Je pa Jó:ža kár:ste dé:lou. Je ré:ku: "Tá:le tá:le trú:ya bə pa zà:me." "A," i ré:ku: "dėj no mi:r!" "No," je ré:ku: "kər pəršpá:rėj jo!" Pó: i pa 'šu naprė:i pa x 'nəm, 'tut štà:mpərle dob:u, pa naprė:i dól do Zdė:uca, 'tud vé:š, ké: je.

(Ja.)

Pər Zdė:uc, so pa imé:l čebeu'nək, so ga pa žbė:le upi:kale pa takó:i je umà:ru. In trú:ya i bva negó:va.

(A res!)

'Ja, žbė:le so ga.

(Isti dan?)

Ja i:sti. U en ú:r! Tò: mam tò: mam zapo- ...

(Pa kar vedel je!)

'Ja, 'ja, sevė:de žbė:le pa na pjá:čo ...

(Pa alergičen je bil ...)

'Ja 'ja 'ja. In ní: se 'več pobrà:u. Tó:k so ga, tó:k so ga napá:dle žbė:le, da i ublé:žou pa pa mǎ:rtu ...

(Seveda, po pijači je dišal ...)

'Ja 'ja 'ja, in je bva rė:s tí:sta trú:ga pó:i negó:va, (smeh)

k je ré:ku: "Tá:le trú:ga u pa mó:ja."

(smeh)

'Viš, pa tò: səm bva 'jest 'tut še 'bəl otrò:k pa mam tá:k:le zamé:rkan, dəgá:č pa ...

(A to je bil z Dobrave?)

Ja, ja 'tut 'ja, 'tut.

Valentin Šparovec (Kamna Gorica):

'No, pó: səm pa 'jes s tistmo rú:gzò:kam 'šu aŋk'rət u šó:lo, 'təmle dól pred Žvā:nam poglé:dam čez mó:st, je biu pa lė:t. Na gù:no k'rėj, 'təm k so 'zej Kà:učičou, so bli pa Pí:kəłčou, se jəm je ré:klə, je biu pa an mó:i ta 'nejbəl pərjā:tu, Ló:urenc, 'tud žė pokó:jən. Je pa 'tut 'šu u šó:lo ta'kət k pa 'jest. Ševė:da, 'jes tist lė:d glė:dam dól. "Ló:urenc, 'pej, gre'ya na lė:t." 'Təm je bva ana mesní:ca Mesá:rjova, 'təm k ma Kà:učič 'zej tiste dı:le poró:unane, tokó:le postrā:n dól s 'šu. Məd'va pa na

lė:t pı:deva, pa dvā: rė:məlna sta bva zmė:rėj nó:trə, pa se požėnė:va s tistmo rė:məlnəm dəl'vən. Tó:k sva fā:jən ...

(Proti jezu?)

P'rət jė:zə. K sya pərš'ya do tiste uó:de, k 'təm dól pərtė:če, je pa uó:da bú:tla u tist lė:t. 'Dof, sva bva žė: məd'va nó:trə! Tò: i bə zú:trėj mərbít pė:t mənù:t pret pó:u ò:smo, pó:u ò:sməx se i pa u šò:l, je bə pa u šò:l trė:ba 'bit. Cò:k:le sva 'še pograbi:va, cė:u dà:n sva bva mok'ra, čı:st, té:kvə ud nā:i, še u šò:l pó:i. Bò:x obvā:ri, čė: pa səm ú:pou učı:təl- učı:təljə povė:dat, kogá: i b'lo. Ker je učı:təl nəs je pa tó:k 'rət i'mu, da če me i usá:g dà:n samò: ane dvā:krat z bā:mbusovo pá:lco nagó:nu, tò: səm biu še 'kər zvò: vėšė:u.

Stane Mihelič (Rovte):

Mə i rė:ku s'tər uó:ča, da sta šuá: s sosė:doumo Yá:špərjəm, z Yrejó:rjoumo Yá:špərjəm x Tú:rk u yusti:lno, pó: sta pa 'təm precė:i dó:uy zdė:ya, pa yotó:u kuartá:ya 'tut. Nò:, drù:γ dā:n zú:trėj je pa mó:iya stá:rya uó:ča, k je biu še 'fənt, ta stā:ra Yrejó:rjouka zmerjā:ya:

"Štefkó:u Jā:nes, da m ná:uš əŋkó:l 'ueč ná:žya Yá:špərja u yusti:lno zadərž'you!"

"Ku'ya?! Se ma só:je nuγė:, se b ux'ka 'šu, kədər b vó:tu!"

Pó: sta pa š'va ta drù:γo nēdė:lo spė:t u yusti:lno in pod ná:šmo xlė:vam je 'nəš s'tər uó:ča Yá:špərja zayrá:bu za rókā:ya pa mo j obā: rókā:va uttá:rγou.

"Tò: pa 'le má:m pouė:i! Tò: səm 'pa 'jes té:p nā:re:du!"

Nace Blaznik (Kropa):

Tok'le i bló:. Pó: me i pa 'še ŋk'rat, səm pa na Lı:pənco xó:du kuax'tət. Je pa 'təm u snė:g lé:žou. Je pa rė:ku:

"Za bó:žjo uó:lo te pəró:səm, pej'də x Alė:nč, da me bə pa:r'šou s kó:nam is'kət, nogò: səm zló:mu!"

'Jes pa rė:z g'rem pa Alė:nca naštı:mam. 'Koj nı: mǎ:r- ... 'koj je rė:ku:

"Jes mam 'zej slù:žbo k'le."

Pó: səm pa 'le uř:du, da i pa:rš'la gospá: nó:t, kel-ná:rt, 'yon je pa 'šou s kó:nam pò:ŋga. Čez an cā:it pa pərı:de nazá:i, prá:u:

"Matā:ička n'čər ni bló:."

Mə i pa tok'le narė:- narė:du, a'ne. Səm rė:ku, ŋkó:l 'ueč ga ná:m pošlú:šou. Pa səm ga ŋ'kət srė:čou pó:i, səm mo tò:le má:l omė:nu, se i pa smė:jou. 'Ko pa səm uó:tu!

Zapisi posnetkov govornjenih narečnih besedil mlajše generacije

Maša Žbontar (Srednja Dobrava):

M: 'Ne. G'reš u tərgovı:no, pa kú:pəš ot Pečjá:ka gù:ne, 'əm, xlė:pčke.

J: 'Ja.
 M: In pór: pa, da ní:so čì:st má:r:zli, jix dá:š má:u y mì:krovalò:yno /.../
 J: 'Kaj 'kaj 'kaj, čì:st 'nəč na slì:šəm.
 M: Da ní:so čì:st má:r:zli, jix dá:š má:u y mì:krovalò:yno, a'ne.
 J: 'Ja.
 M: Pó:j pa, 'əm, tò:le, 'əm, p'lex zə ó:ləm namà:žeš, pa 'əm xlè:pčke spò:kaš z rò:ko 'kər.
 J: 'Ja.
 M: 'Nəč jəx na na smé:š vá:lat, 'kər 'təm gó:r. Pó: pa sá:m še salà:mo gó:r postà:vəš, pa mì:sləm tkò:r /.../
 Mo: Pokó:nc al u ležè:?
 E: /.../
 M: Pó: pa 'še narì:baš al 'pa jo y kò:səx dá:š 'še en 'sir, 'sər gó:r postà:vəš, pój pa 'še má:u origà:na. A 'ja, pa 'še kè:čap je 'təm spò:t.
 J: A'ha.
 E: /.../
 M: Pó: pa spé:češ na dvè:sto stopí:n, pój pa 'vən uzá:meš pa jé:š.

Marko Bešter (Rovte):

B: ə trì: kuncè:rte smo ìmè:l dó:l. Pa 'še tkò: privà:t pój.
 J: Kè:?
 B: ə dó:l, Trò:gir.
 J: ə'hə.
 B: Čì:jjevo pa Splì:t
 J: ə'hə. A tò: so vəs povabí:l?
 B: Jà:, ə: zboròv:dja ì dó:l i'mu maυ vè:s, k je ud dɔpustvà:na pa tèt:ga.
 J: A'xa, 'kər tkò:!
 B: 'Ja.
 J: Fà:jən. Za kó:k dní:?
 B: Za:, gda:j smo ... za za n tèt:dən z Dólènskəm toplí:cəm.
 Mo: Zè:giji!
 B: 'Ja, prít u škò:fjo Ló:ko pèt, bəš pa ukò:l xodì:l. Drù:x lét: prà:ujo da se g're čez lù:žo.
 J: A ré:s?
 B: 'Ja, má:u je 'žè ré:s pa 'tò.
 J: 'No, a 'zèj vé:š!
 B: Smo pa dá:l za n tèt:dən smo dá:l sé:dəm jù:rjòy. (molk)
 B: Za n tèt:dən žù:rana, rès. Čì:st skò:s.
 Mo: Kò: se majo é:ni fà:jən! Səm 'žè pové:dala.
 B: Qd Goričà:n pa ot Sotò:čja smo dubí:l čes trì:sto jù:rjòy. Pa: pa na vé:m še η'kəp, pa še župni:ja ì nè:kej dá:ya, k smo kəkər župni:jsk zbd:r a'ne, ə. Tó:g da ì blò η'kəp dná:rja pój. Pó: ì pa še sé:dəm jù:rjòy blò samò: za plá:čat. Gdò:r pa ní: 'šu y Dólé:nske toplí:ce, se mu ì pa še trì: jù:rje vèrní:u.
 /.../
 B: Pa krè:s smo ìmè:l krè:s.
 Š: 'Ja.

Mo: Kè:?
 B: Tà: vù:kent. U Rò:tax.
 J: A ré:s?
 B: 'Ja.
 J: 'No, kó: pa tì:st zglè:da, sá:m še tì:st mi povè:ij.
 Š: Dó:bər.
 B: Popò:une se grè:, s prikò:lcam pa z vo'zəm, pa se naloží: pa pərpé:le gó:r, pó: se pa zlòží:, pa zvečè:r pa, pój k se má:u zbé:remo, na vá:s, se pa zakú:r. Má:u t'kò, 'bəl za fè:st pa o'bičà:ij se dərží:, a'ne. Prà:ujo, da j usà:k lét, 'no, 'kər se 'jes spò:unəm, je usà:k lét.

Klara Škriba (Kropa) in Erazem Dolžan (v Kropo priseljen iz Kranja pred pribl. desetimi leti):

K: A uš igrà:la lèt:tos?
 Mo: Kjë:ž? Kà:ij? Kakò:ž? Zakà:ij?
 K: Za ková:šk šmá:rən.
 Mo: A splò:x bò: 'kej?
 K: 'Ja bò:
 Mo: Mà:mi, bò:!
 K: Kó:zja prà:uda.
 J: A bò:ž?
 Mo: 'Ja, če bò:, bò:m, 'ja.
 K: Pa ujo kó:ze še nót: igrá:le. Ta prà:ve, ta žì:ve!
 Mo: (Smeh.)
 K: Ba'je.
 Mo: 'Tut p'ròy.
 K: Ba'je.
 J: Gdò: ì tò: ré:ku?
 K: 'Ja, tò: so se zmení:l.
 J: A'ja.
 E: 'Ja tò: ì rèt:s fà:jən, kə se jim bòdo posrà:le na sèt:do Plà:ca pa ene trì:kat jim bojo pobé:ganle.
 K: 'Ja.
 E: Pa ìx bojo loví:l po cé:u Krò:p.
 K: 'Ne, tò: bojo ré:kəl, utrò:c, pè:ite vù: za kó:zam!
 Mo: 'Ja, ì:tak.
 K: Ú:ni pa lepò: 'təm, pər pì:ru.
 J: (Smeh.)
 E: Vé:š, 'ka b jim 'jest narè:du pu mój:jəm, 'ej /.../

GLASOSLOVNA IN OBLIKOSLOVNA RAZČLEMBNA NAREČNIH BESEDIL

Medtem ko analiza posnetih govornih dogodkov z govorniki starejše generacije kaže še tipično krajevno pisanost teh zgornjegorenskih govorov z vsemi glasoslovnimi in oblikoslovnimi posebnostmi, se govori mlajše generacije, doma v istih krajih, skorajda že ne razlikujejo med seboj oz. bi bilo z analizo njihovega govora veliko težje (ali celo nemogoče) določiti krajevno pripadnost posameznih govorcev. Današnji krajevni govori Kamne Gorice, Lipnice in Dobrave se med seboj ne razlikujejo, govor Rovt pa se od njih razlikuje le zaradi izgovora γ namesto g, kar je značilno tudi za sosednje rovtarske govore in selško narečje, medtem ko se od

vseh teh govorov močno razlikuje govor Kroke – a predvsem pri starejši in srednji generaciji, medtem ko mlajši krajevne posebnosti v svojem govoru že opuščajo.⁷ Iz zapisanih besedil je torej v nasprotju s pestrostjo slušnih vtisov krajevnih govorov starejših govorcev razvidno precejšnje poenotenje krajevnih govorov pri najmlajših avtohtonih govoricah. Z besedili predstavljene razlike med krajevnimi govori, kot jih govorijo govorniki dveh generacij, so bile v raziskavi dodatno preverjene tudi z jezikovno anketo. Z njo je bil preverjen izgovor posameznih samoglasniških in soglasniških odrazov gorenjskega narečja (kot je znan iz narečjeslovne literature in raziskav avtorice prispevka, pri katerih so bili informanti predvsem govorniki starejše generacije) tudi pri mlajših govoricah različnih krajevnih govorov v Lipniški dolini.

Ena od najizrazitejših (skupnih) značilnosti obravnavanih krajevnih govorov na glasoslovni ravni je samoglasniška redukcija, ki je tako pri starejših kot pri mlajših govoricah še vedno zelo izrazita; oslabitev in onemitev visokih nenaglašanih samoglasnikov *i* in *u* ter *ě* je pogosta posebno ob zvočnikih in v izglasju, v polglasnik oslabeva tudi *a*. Vendar pa se pri mlajših gorenjskih govoricah samoglasniška redukcija in tudi naglas lahko razlikujeta med avtohtonimi govorniki in tistimi, katerih vsaj eden od staršev ni domačin (npr. *trě:bəx* – *trě:buh*, *tl̩:la/tl̩:va* – *tú:lla*), čeprav v medsebojni komunikaciji na te razlike niso pozorni. Izrazita glasoslovna značilnost vseh obravnavanih krajevnih govorov, razen kroparskega, je tudi švapanje. Vendar pa švapanje niti pri najstarejši generaciji ni več dosledno, pri mlajših govoricah pa je celo bolj izjema kot pravilo (prav tako tudi analognega menjavanja med *l* in *v* mlajši govorniki nimajo več). Izgovor uvularnega/jezičkovega *ɣ* v kroparskem govoru je pri starejši generaciji še dosleden, pri šolajoči se mladini pa ga je tudi v zasebnih govornih položajih mogoče slišati vse bolj poredko (pravzaprav pogrukuje le še redki najmlajši Kroparji). Mehčanje mehkonobnikov (sekundarna palatalizacija velarov) *k*, *g*, *x* pred sprednjimi samoglasniki v *č*, *j*, *š* je ohranjeno le še leksikalizirano, a tudi kot tako se pri najmlajših vse bolj opušča. Različnih olajšav v izgovoru soglasniških skupin (asimilacije in disimilacije, redukcije soglasnikov), ki so v govoru najstarejših avtohtonih govorcev še zelo žive, pri mlajših govoricah ni več mogoče slišati – še več, marsikatera beseda najstarejših gorenjskih govorcev jim prav zaradi glasoslovnih sprememb, ki jih mladi sami v svojem govoru nimajo več, sploh ni razumljiva. Npr. (različice, ki jih razumejo in govorijo, so v nadaljevanju označene s plusom, nerazumljive pa z minusom): *na po'də* (+) – *na pò:x* (-) 'na podu, skednju', *ki:kla* (+) – *č̩:kva* (-) 'krilo', *slatk̩:* (+) – *svá:xk* (-) 'sladko', *potp'lət* (+) –

pó:xpvat (-) 'podplat', *žeu̩:dəc/žel̩:d̩:c* (+) – *žeu̩:sc* (-) 'želodec', *zò:p* (+) – *zò:f* (-) 'zob', *ò:xçet* (+) – *wò:fcət* (-) 'ohcet' itd.

Oblikoslovne posebnosti gorenjskega narečja so tako pri starejši kot mlajši generaciji proučevanih govorcev približno enako žive, med opaznejšimi značilnostmi so: maskulinizacija nevtar v ednini in feminizacija v množini (*vé:lək p̩:le*, *l̩:pe j̩:ica*), končnica pridevnikov in pridevniških zaimkov v D in M ed. m. in sr. sp. *-mo* in njena posplošitev v O ed. ((z) *ná:šmo l̩:pmo*), glagoli na *-ati -im*, *-eti -im* imajo v mn. in dv. sed. pripono *-e* (*spé:mo*, *visé:ta*) itd.

Izginjanje narečnih posebnosti se torej začne na glasoslovni ravni, kasneje pa tudi na besedni ravni (oblikoslovne in skladenjske značilnosti pa konvergirajo nazadnje).

RABA NAREČNEGA BESEDJA

S posebno anketo je bilo med osnovnošolci lipniške osnovne šole preverjeno tudi, katere krajevne besedne lokalizme, ki so bili prej izpisani iz različnih narečnih besedil govorcev starejše generacije iz Kroke in Kamne Gorice,⁸ še poznajo, katere samo razumejo in katere tudi govorijo. Izbrane se bile besede za pojme, ki so še del vsakdanjika tudi mlajše generacije, izpuščeno pa je bilo seveda besedje za pojme, s katerimi se mladi ne srečujejo več (npr. izrazje, povezano z ročnim kovanjem žebeljev, besede za kmečko orodje, ki se ne rabi več ipd.).

Otroci, tudi tisti, ki so doma iz Kroke, ne razumejo več izrazito kroparskih lokalizmov iz govora najstarejših Kroparjev, ki so v nastajajočem slovarju kroparskega govora označeni z označevalnikom zastarelo, npr.: *čiška* 'frnikola', *neškla* 'kuhinjski valjar', *trahtat* 'paziti, biti pozoren', *cis* 'ljubek', *devetlati* 'hitro hoditi, stopicati' – besedo so osnovnošolci povezali z devetletno OŠ, *flavzati* 'govoričiti', *hušati* 'pihati v roke, da bi si jih ogreli', *polegnat* 'počasi, zlagoma'. Podobno velja tudi za kamnogoriške lokalizme, a je med njimi manj takšnih, ki so otrokom nerazumljive, kot med kroparskimi, npr.: *mongla* 'kuhinjski valjar', *šomošter* 'učitelj', *antla* 'brisača' ipd.

Otroci seveda razumejo več tistih lokalizmov, ki jih slišijo tudi med govorniki srednje generacije (npr. če jih govorijo njihovi starejši sorodniki), čeprav niso več del njihovega aktivnega besednega zaklada. Med kroparskimi besedami so take npr. *golant* 'vesel', *konzum* 'trgovina', *šanta* 'rana'. Razumevanje narečnih besed je seveda odvisno tudi od okolja, v katerem otroci živijo, saj kmečki otroci poznajo marsikatero besedo, ki je

7 Značilnosti teh krajevnih govorov so podrobneje predstavljene v literaturi, navedeni na koncu prispevka.

8 Preverjeno je bilo poznavanje kroparskih in kamnogoriških narečnih besed, objavljenih v: Škofic, 2000, 227, 230–232 in Kunej, 1999, 213–217.

Sl. 2: Člani narečjeslovnega krožka pri terenskem delu na Srednji Dobravi.
Fig. 2: Members of the dialectology club during field work in Srednja Dobrava.

drugi ne poznajo več, čeprav je bila zaradi drugačnih življenjskih razmer nekoč splošno znana, taka je npr. beseda *turšca* 'koruza'.

Večina gorenjskih besed, ki niso krajevni lokalizmi, ampak so širše znane, pa je tudi del aktivnega besednega zaklada anketiranih otrok, npr. *štacuna* 'trgovina', *caġar* 'urni kazalec', *bertoh/fertoh* 'predpasnik', *čpine* 'črepinje, posoda', *beganca/begavnica* 'velikonočna butarica', *gorven* 'tja gor', *kurice* 'teloh', *potonfel* 'natikač', *obrajčati* 'imeti rad, ceniti', *kruncati* 'šepati', *takalanje* 'igra s pirhi', *ohrn* 'skop', *cajt* 'čas', *špegle* 'očala', *stog* 'kozolec', *gruntati* 'razmišljati', *kunšten* 'tak, ki se dela pameten' itd. Redkejšje so med temi besedami take, ki jih otroci ne razumejo več, npr. *grunt* 'kmetija'.

Nekatere besede poznajo otroci le še v frazemih in nekaterih stalnih besednih zvezah, npr. *forče špilat* 'delati neumnosti in škodo', *bog te bo štrafal* 'bog te bo kaznoval', *okoli riti v varžet* 'naokrog v žep'.

SKLEP

Jezik, tudi narečje in krajevni govor, je živ organizem, ki se neprestano spreminja, kot se spreminja tudi način življenja njegovih govorcev. Čeprav je že l. 1952 slovenski narečjeslovec Rudolf Kolarič menil – da '/s/lovenska narečja /.../ tako naglo izginjajo oz. se stapljajo v koiné, da po 20 letih ne bomo imeli več kaj zapisati in bomo pred zgodovino sami krivi, če ne bomo

potomcem in znanstvenemu svetu ohranili podobo naših številnih narečij in govorov, ki so v marsičem svetovna zanimivost" (Poročilo o delu ISJ v l. 1052, Arhiv 22–279/52) (Benedik, 1999, 13) – lahko več kot pol stoletja kasneje ugotovimo, da ta trditev ne drži. Analiza krajevnih govorov (v stiku) različnih generacij sicer kaže, da se gorenjsko narečje v Lipniški dolini res spreminja, da npr. nekatere glasoslovne posebnosti ostajajo le še leksikalizirane (npr. *čřxənt* 'kihiniti') oz. jih mlajši v svojem domačem govoru nimajo več, da pa splošni slušni vtis vendarle še vedno daje izrazito gorenjsko podobo. Nekatere izrazitejše posebnosti posameznih krajevnih govorov (npr. pogrskovanje v Kropi, izgovor zvenečega velarnega pripornika *ɣ* namesto zapornika *g* v Rovtah ter nekatere soglasniške asimilacije in disimilacije tudi v drugih krajevnih govorih) z mlajšimi generacijami narečnih govorcev res izginevajo, ostajajo pa predvsem tiste, ki se jih narečni govorniki manj zavedajo – v Kropi je to manjša samoglasniška redukcija kot v sosednjih krajih, ohranjajo se posebnosti v sistemu dolgih samoglasnikov, ohranja se izgovor izglasnega -l, kjer se v sosednjih govorih govori -*ɥ* (npr. *dě:l* – *dě:ɥ* 'delo') ipd.

Pomembno vlogo v razvoju gorenjskih krajevnih govorov v Lipniški dolini imajo tudi stiki z drugimi narečji. Če je bila vas Rovte v svoji zgodovini bolj navezana na škofjeloško gospodstvo in selško faro, kar se je sčasoma izrazilo tudi v nekaterih narečnih značilnostih, ki so ta

govor nekoliko odmaknile od sosednjih krajevnih govorov v Lipniški dolini, so v zadnjem stoletju stiki z rovtarskim in vzhodnogorenjskim območjem manjši, tesnejši pa so stiki z zgornjegorenjskimi govori (fara, upravne povezave, šola, službe), kar se kaže tudi v samem krajevnem govoru – izgubila se je njegova edina razlikovalna glasoslovna značilnost (ɣ), ohranile pa so se tiste, ki so skupne vsem krajevnim govorom v dolini (npr. švapanje, samoglasniška redukcija).

Nekatere konvergentne razvoje pa vendarle povzročajo tudi mešanje prebivalstva, ki je bilo v preteklosti mnogo bolj zaprto v krajevne okvire kot danes, stiki z negorenjskimi govorci in z govorci, ki so se v dolino priselili, niso pa prevzeli (vseh) gorenjskih jezikovnih posebnosti, pa tudi vpliv (knjižnega) jezika šole in me-

dijev pri tem ni zanemarljiv. Tako je v jeziku mlajših govorcev mogoče opaziti težnjo po opuščanju ene od najizrazitejših značilnosti gorenjskega narečja – švapanja. Tak razvoj pa zagotovo ni samo posledica vplivov "od zunaj", ampak ga podpira tudi notranji razvoj, saj švapanja ni npr. v enem od osrednjih krajevnih govorov v dolini – v kroparščini.

Prav švapanje (in nekatere druge soglasniške značilnosti) in stopnja samoglasniške redukcije sta tisti lastnosti teh gorenjskih govorov, ki ju najbolj ohranjajo avtohtoni vaški prebivalci, ki se poročajo in ustvarjajo družine znotraj posameznih (krajevnih) govornih skupnosti ter jih tudi poklicno delo ne odteguje od domačega okolja (kmetje in različni obrtniki – ne pa tudi različni uslužbenci in uradniki).

CONVERGENCE IN THE GORENJSKA LOCAL IDIOMS OF THE LIPNICA VALLEY

Jožica ŠKOFIC

Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language,
SI-1001 Ljubljana, Novi trg 4
e-mail: guzej@zrc-sazu.si

SUMMARY

The article deals with the changes in the local idioms of the Lipnica Valley in Gorenjska that "have as a consequence an increase in the similitude or even the merging of determinate linguistic phenomena." The convergence in these idioms is a result of a growing geographical and social connectedness between individual localities – with people being less tied to their home towns and commuting daily to nearby larger towns (particularly) in Gorenjska for work, school and various errands – of the valley having been in the 2nd half of the 20th century an immigration area for workers from other Slovene regions, and of the various media influencing the dialects.

In the Lipnica Valley, in addition to the typical Upper Gorenjska idiom (for example, that of Kamna Gorica, Dobrave and Češnjica), it is possible to hear the unique local idiom of Kropa, while, for instance, the Rovte idioms display the characteristics of the transitional Gorenjska and Rovte idioms. An analysis of recorded texts spoken by dialect speakers (locals of various age), collected in recent years in several localities of the Lipnica Valley (such as Kropa, Kamna Gorica, Dobrave and Rovte), has shown that the linguistic image of the valley is growing more and more uniform. The oldest informants still preserve in their speech the peculiarities of individual local idioms, which the younger speakers, on the other hand, are already omitting (aside from the lexis, these mostly include phonetic characteristics, such as the pronunciation of a guttural 'r', the articulation of a bilabial 'v' ('w') instead of a clear 'l' before back and central vowels, the pronunciation of a 'ɣ' sound in place of a 'g', etc. As a result of these linguistic changes, the differences between individual local idioms are gradually decreasing in younger speakers, while the resemblance with the unified Gorenjska dialect in the valley is growing.

The article presents the convergence in the local idioms of the Lipnica Valley by means of a phonetic analysis, as well as the results of a study of active and passive knowledge of verbal localisms in speakers of different ages.

Key words: linguistic convergence, Gorenjska dialect of the Lipnica Valley, dialectology, sociolinguistics

VIRI IN LITERATURA

- Benedik, F. (1999):** Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA). Ljubljana, Založba ZRC.
- Čop, D. (1983):** Imenoslovje zgornjesavskih dolin. Doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta (Tipkopis).
- Filipović, R. (1986):** Teorija jezika u kontaktu. Zagreb, JAZU.
- Kunej, M. (1999):** Kamna Gorica na nakovalu časa. Kranj, Gorenjski muzej.
- Madera, M. (1996):** Speech community V: Goebel, H., Nelde, H. P., Starý, Z. (eds.): Kontaktlinguistik – Contact Linguistics – Linguistique de contact. Berlin – New York, Walter de Gruyter, 169–175.
- Niedzielski, N., Giles, H. (1996):** Linguistic accommodation. V: Goebel, H., Nelde, H. P., Starý, Z. (eds.): Kontaktlinguistik – Contact Linguistics – Linguistique de contact. Berlin-New York, Walter de Gruyter, 332–342.
- Ripka, I. (2002):** Aspekty slovenskej dialektológie. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied.
- Škofic, J. (1996):** Onemitev in oslabitev samoglasnikov v kroparskem govoru. Slavistična revija, 44, 4. Ljubljana, 471–479.
- Škofic, J. (1999):** Nekateri glasoslovne značilnosti govora Kroke na Gorenjskem. V: Zorko, Z. et al.: Logarjev zbornik: referati s 1. mednarodnega dialektološkega simpozija v Mariboru. Maribor, Slavistično društvo, 99–108.
- Škofic, J. (1999):** O nekaterih govorih in zapisu. V: Zupan, M.: Rpečnekova vučca. Glasovi 20. Ljubljana, Kmečki glas, 178–181.
- Škofic, J. (2000):** Govori in govorniki Lipniške doline in Dobrav. V: Dežman, J.: Med Jelovico in Karavankami. Radovljica, Občina Radovljica, 220–233.
- Škofic, J. (2001a):** Narečno besedje v Kroparskih zgodbah. Vigenjc I, 1. Kropa, Muzeji radovljiške občine, 17–29.
- Škofic, J. (2001b):** Govorica jih izdaja: skica govora kovaške Kroke. Kropa, Tomco.
- Škofic, J. (2001c):** Hišna imena v Kropi. V: Toporišič, J.: Zbornik s simpozija '99 v Pišecah. Pišece, Komisija "Maks Pleteršnik", Novo mesto, Dolenjska založba, 21–40.
- Škofic, J. (2002):** O stražiškem govoru. V: Dolžan Eržen, T., Oman, M.: Stražiše pa Strašan. Kranj, Gorenjski muzej Kranj, 217–223.
- Toporišič, J. (1992):** Enciklopedija slovenskega jezika. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- VST (2002):** Veliki slovar tujk. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Weinreich, U. (1976):** Sprachen in Kontakt. München, Beck.